

Matko Meštrović*

Prikaz konferencije

“IMMATERIAL LABOUR, MULTITUDES AND NEW SOCIAL SUBJECTS: CLASS COMPOSITION IN COGNITIVE CAPITALISM”

**held on Staurday 29th and Sunday 30th April 2006 in the
Keynes Hall, King's College, University of Cambridge
with additional events in other venues on Friday 28th April**

Website: <http://www.geocities.com/ImmaterialLabour>

U naslovu ove Konferencije, održane na King's Collegeu, u dvorani posvećenoj uspomeni Johna Maynarda Keynesa, našli su se termini “nematerijalni rad” i “mnoštvo”, koje važeća literatura ekonomskih i društvenih znanosti još ne poznaje, ili ne priznaje. Izbor mjesta održavanja Konferencije nije bio slučajan. Uz formalno odobrenje sveučilišnih vlasti stajala je i osobna podrška profesora Johna Dunna.

Radu Konferencije prethodio je seminar o političkom značenju sadašnjih događaja u Francuskoj i posebno večernje predavanje za javnost Tonija Negrija pod naslovom “*J.M. Keynes, zajamčeni minimalni dohodak i zbivanja u Francuskoj*”.

Seminar je vodio Yann Moulier Boutang, s pariškog Sveučilišta Compiègne. On je i pridruženi profesor Wallersteinovog Centra Fernand Braudel pri Državnom sveučilištu New York. Prikazivanje pomno odabranih video zapisa o spomenutim događanjima slijedilo je Boutangovo iscrpno izlaganje koje propituje i objašnjava njihovo značenje.

---

* Matko Meštrović, znanstveni savjetnik u Ekonomskom institutu, Zagreb (u mirovini).

Mogućnost razrješenja francuske društvene krize, koju je prijedlog zakona o prvom zaposlenju ponovo potaknuo, Moulier Boutang dovodi u vezu s idejom novog New Deala u Europi. Evo njegova tumačenja u najkraćim crtama.

Riječ je o dvostrukoj krizi režima, onoj na području nacionalne politike (zapošljavanja, poreza, industrije) koja pokazuje granice "ekonomskog patriotizma", i o krizi najamnih odnosa s kojom se školski sustav ne uspijeva nositi. Masovno odbijanje predloženog zakona nije palo s neba. Postoji dugotrajan kontinuitet nezadovoljstava. Dok vlada tvrdi da nastoji riješiti nezaposlenost, ulica kriči nećemo "*radnu neizvjesnost*" (*précarité*). U tome je bitna razlika, jer "neizvjesni" rade, možda i više nego "aktivni", ali nemaju zaposlenja. I studenti rade bez zaposlenja.

Nije dakle riječ o proizvodnim industrijskim radnicima i zaposlenicima, nego o onima koji su izvan rada, izvan tvornice, bez stana, bez dokumenata, sa privremenim statusom i u prigradskim zonama. Te se činjenice mogu čitati na dva načina:

- kao produženje pokreta koji se nekada nazivao radničkim i koji odbija privatizaciju velikih nacionaliziranih tvrtki i globalizaciju uopće,
- ili kao pokret koji se ne protivi uspostavi globalnog ekonomskog poretka, nego nagovješta prve oblike borbe *unutar novoinstaliranog kapitalizma*.

U posljednjih je trideset godina neoliberalizam bio samo vanjska oznaka koja je prikrivala dublju preobrazbu industrijskog kapitalizma u novi, kognitivni kapitalizam. To se odvijalo u nekim područjima neprimjetno, u nekim drugima brutalno, a mijenjali su se i oblici konfliktnosti i događala su se radikalna promjena, što je sve iz sedla izbacilo nekad snažan protestni pokret nastao u šezdesetim godinama. Eksploatacija se promijenila - ne radi se više o potrošnji radne snage, nego o njezinoj dostupnosti. Inovativni potencijal, intelektualni kapital i ljudski resursi dolaze i odlaze sa svih strana. Pokretljivost, reaktivnost, sposobnost za stalne promjene postale su vrijednosti koje se traže. Za stopu eksploatacije više nije važno zaposlenje i trajanje rada, nego radnik sam u svome trajanju i kretanju kroz proizvodno socijalno tkivo. U društvu u kojem se proizvodnja odvija živim radom i za živo (bioprodukcija i biopolitika), djelovanjem živoga znanja, razumljivo je da je mjera radnog vremena u krizi. Otuda i kriza kodifikacije najamnog odnosa, to jest *konstitucionalna kriza rada*.

Kognitivni je kapitalizam uspostavljen sve većim pomicanjem na financijski i monetarni teren, dematerijalizirajući, detektorizirajući i denacionalizirajući tvrtku i njezinu proizvodnju. Tako je globalizacija ostavila radnički kolos na cjedilu, bez mogućnosti da se uhvati u koštac s poduzetnicima koji su nestali, u pogonima koji su preseljeni. Radnicima ostaje da usporede aktivu mirovinskih fondova, s onima gdje rentabilnost postiže stopu od 14%. I po mogućnostima obrazovanja u školskom sustavu koji ostaje elitistički, kognitivni je kapitalizam postao toliko neegalitaran koliko je to bio industrijski kapitalizam na svojim počecima.

Ali, kapitalizam plaća svoju pobjedu, između ostaloga i time što radna neizvjesnost (*précarité*) dovodi do nevidene socijalizacije djelovanja i zapošljavanja. No, to je moguće tek tamo gdje za to postoje minimalni preduvjeti, to jest gdje ih društvo može osigurati. Egzistencijalni dohodak jedino je rješenje koje pomiruje sadašnju involuciju zapošljavanja, nove oblike djelovanja, fleksibilnu proizvodnju i rastuće otjelovljenje znanja i nematerijalnoga rada u proizvodnji ekonomske vrijednosti. Najamnu normu koju određuje tržište potrebno je ograničiti, to jest prije ili poslije uvesti egzistencijalni dohodak i oko toga redefinirati pojam države blagostanja. Da bi se program kognitivnog kapitalizma, skiciran u Lisabonskoj deklaraciji, ostvario, taj je skok jednako potreban kao i redefinicija misije Središnje europske banke. New Dealu se još može odolijevati, ali on je neizbježan, smatra Moulrier Boutang.

I Negrijevo je predavanje moralo pružiti povijesnu refleksiju i nove argumente za takvu perspektivu. U Negrijevoj odsutnosti, njegove je postavke interpretirao Andrea Fumagalli koji se i sam bavi problematikom održivosti minimalnog dohotka u kognitivnom kapitalizmu. Teorijski je posve jasno da se socijalni kompromis između kapitala i rada može zasnivati na redistribuciji dobitaka iz povećane proizvodnosti. Osnovni dohodak (Basic Income) može povećati proizvodnost zato što potiče proces učenja i umreživanja, povećavajući u isti mah i razinu potrošnje. No i to ovisi o ulozi koju imaju prava intelektualnog vlasništva, s jedne strane, i o rasprostranjenosti općeg intelekta i socijalne suradnje, sa druge strane.

Iako je očito da se kapitalizam sve više oslanja na 'kognitivne' i 'nematerijalne' oblike rada i socijalne suradnje, još se uvijek vodi *rat mjerenja* što ga je inicirao Frederik Taylor prije stotinjak godina. Armije ekonomista, statističara, specijalista za upravljanje i informacije, knjigovođa i drugih stručnjaka zaokupljene su time da konkretne heterogene ljudske aktivnosti mjere jednakim apstraktnim ljudskim radom, napomenuli su Massimo De Angelis i David Harvie. Proces biopolitičkog mjerenja socijalne koprodukcije, kao sudar mjere i vrijednosti, proizvodi mnoštvenu subjektivnost (*multitude subjectivity*) unutar veoma heterogeniziranog planetarnog klasnog sastava. Tome klasnome sustavu zacijelo pripada i 'nematerijalna aristokracija' svjetske mreže WWW u kojoj se odvija stalna borba između zahtjeva globalnoga kapitalizma i želja nematerijalnoga rada, kako je ustvrdio Harry Halpin, i sam angažiran u konzorcijumu te mreže (W3C) na stvaranju logičkih osnova njezine 'slijedeće generacije'.

Konferenciju je pratilo stotinjak mladih ljudi do kraja duhovno nazočnih u njezinom odvijanju i borbenih u raspravama što ih je poticala nekolicina sjajnih protagonista ovoga novoga poimanja mogućnosti ljudskog društvenoga razvitka.